IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 24. Issue 01. Oktabr, 2026

ISLOM SIVILIZATSIYASINING SHAKLLANISHI, TARAQQIYOTI VA JAHON ILM-FANI HAMDA MADANIYATIGA TA'SIRI

Fayziyev Dilmurod Davlatovich
Buxoro xalqaro unversiteti o'qituvchisi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23384358

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada islom sivilizatsiyasining shakllanish tarixi, rivojlanish bosqichlari, asosiy xususiyatlari va jahon sivilizatsiyasi taraqqiyotidagi o'rni ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Islom sivilizatsiyasining ilm-fan, falsafa, tibbiyot, matematika, astronomiya, adabiyot, me'morchilik va ta'lim sohalariga ko'rsatgan ta'siri yoritiladi. Markaziy Osiyodan yetishib chiqqan buyuk mutafakkirlar va olimlarning jahon ilmiy merosiga qo'shgan hissasi o'rganiladi. Tadqiqot davomida tarixiy, qiyosiy va tizimli tahlil usullaridan foydalanilib, islom sivilizatsiyasining turli xalqlar va madaniyatlar o'rtasidagi ilmiy hamda madaniy aloqalarni rivojlantirishdagi ahamiyati ochib berildi.

Kalit so'zlar: islom sivilizatsiyasi, ilm-fan, madaniyat, Markaziy Osiyo, allomalar, ma'naviy meros, falsafa, uyg'onish davri, ilmiy tafakkur, madaniyatlararo muloqot.

Аннотация

В данной статье научно анализируются история становления исламской цивилизации, этапы её развития, основные особенности и роль в развитии мировой цивилизации. Освещается влияние исламской цивилизации на такие сферы, как наука, философия, медицина, математика, астрономия, литература, архитектура и образование. Изучается вклад выдающихся мыслителей и учёных, выходцев из Центральной Азии, в мировое научное наследие. В ходе исследования использовались исторический, сравнительный и системный методы анализа, которые позволили раскрыть значение исламской цивилизации в развитии научных и культурных связей между различными народами и культурами.

Ключевые слова: исламская цивилизация, наука, культура, Центральная Азия, учёные, духовное наследие, философия, эпоха Возрождения, научное мышление, межкультурный диалог.

Abstract

This article provides a scientific analysis of the history of the formation of Islamic civilization, its stages of development, key characteristics, and role in the advancement of world civilization. It examines the influence of Islamic civilization on various fields, including science, philosophy, medicine, mathematics, astronomy, literature, architecture, and education. The article also explores the contributions of outstanding thinkers and scholars from Central Asia to the world's scientific heritage. Historical, comparative, and systematic analytical methods were employed in the research to highlight the significance of Islamic civilization in fostering scientific and cultural exchanges among different peoples and cultures.

Keywords: Islamic civilization, science, culture, Central Asia, scholars, spiritual heritage, philosophy, Renaissance, scientific thinking, intercultural dialogue.

1. Kirish

Islom sivilizatsiyasi jahon tarixida muhim o‘rin egallagan yirik sivilizatsiyalardan biri bo‘lib, uning shakllanishi VII asrda Arabiston yarimorolida islom dinining vujudga kelishi bilan bog‘liq. Islom dini qisqa tarixiy davr ichida turli hududlarga tarqalib, ko‘plab xalqlarning ijtimoiy hayoti, siyosiy tuzilishi, ilm-fani, madaniyati va ma’naviy qadriyatlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatdi. Vaqt o‘tishi bilan musulmon jamiyatlarida ilmiy markazlar, kutubxonalar, madrasalar, shifoxonalar va madaniy muassasalar shakllandi.

Islom sivilizatsiyasining o‘ziga xos jihati shundaki, u faqat diniy qarashlar bilan cheklanib qolmagan, balki turli xalqlarning ilmiy tajribasi va madaniy yutuqlarini o‘zaro uyg‘unlashtirgan keng tarixiy jarayon sifatida rivojlangan. Yunon, hind, fors va boshqa madaniy an’analarga mansub bilimlar tarjima qilinib, o‘rganilgan hamda yangi ilmiy izlanishlar uchun asos bo‘lib xizmat qilgan. Natijada matematika, astronomiya, tibbiyot, geografiya, falsafa va boshqa fanlar rivojlandi.

Ayniqsa, VIII–XV asrlar davomida musulmon dunyosining turli hududlarida ilmiy va madaniy taraqqiyotning yuksak namunalari yuzaga keldi. Bag‘dod, Damashq, Qohira, Buxoro, Samarqand, Marv va boshqa shaharlar ilm-fan va ta’lim markazlariga aylandi. Mazkur jarayonda olimlar, tarjimonlar, tabiblar, faylasuflar, matematiklar va astronomlar muhim rol o‘ynadilar.

Markaziy Osiyo islom sivilizatsiyasining rivojlanishida alohida ahamiyatga ega bo‘lgan hududlardan biridir. Bu zaminda Muhammad al-Xorazmiy, Ahmad al-Farg‘oniy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Abu Nasr Forobiy, Imom Buxoriy, Imom Termiziy va boshqa ko‘plab buyuk allomalar yetishib chiqqan. Ularning ilmiy va ma’naviy merosi nafaqat musulmon dunyosida, balki jahon miqyosida ham katta e’tirofga sazovor bo‘lgan.

Bugungi globallashuv sharoitida islom sivilizatsiyasining tarixiy tajribasini o‘rganish madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish, tarixiy merosni asrash, yosh avlodning ilmiy dunyoqarashini kengaytirish va turli xalqlar o‘rtasidagi o‘zaro hurmatni mustahkamlash nuqtayi nazaridan muhimdir.

Mazkur tadqiqotning maqsadi islom sivilizatsiyasining shakllanishi va taraqqiyotini o‘rganish, uning ilm-fan va madaniyat rivojiga ta’sirini tahlil qilish hamda Markaziy Osiyo allomalarining jahon sivilizatsiyasidagi o‘rnini aniqlashdan iborat.

Tadqiqotning asosiy vazifalari islom sivilizatsiyasining tarixiy shakllanish bosqichlarini yoritish, ilmiy va madaniy markazlarning faoliyatini tahlil qilish, buyuk mutafakkirlarning ilmiy merosini o‘rganish hamda islom sivilizatsiyasining jahon taraqqiyotiga qo‘shgan hissasini baholashdan iborat.

2. Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur maqolani tayyorlashda tarixiy tahlil, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv va ilmiy manbalarni umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Ushbu usullar islom sivilizatsiyasining shakllanish jarayonini tarixiy sharoitlar bilan bog‘liq holda o‘rganish, turli davrlardagi ilmiy va madaniy o‘zgarishlarni qiyoslash hamda uning jahon taraqqiyotidagi o‘rnini aniqlash imkonini berdi.

Tarixiy tahlil usuli orqali VII asrdan boshlab musulmon jamiyatlarida yuz bergan siyosiy, ijtimoiy, ilmiy va madaniy o‘zgarishlar ko‘rib chiqildi. Bunda islom dinining tarqalishi, ilmiy markazlarning shakllanishi, tarjima faoliyatining rivojlanishi va turli hududlar o‘rtasidagi aloqalarga e’tibor qaratildi.

Qiyosiy tahlil usuli yordamida islom sivilizatsiyasida shakllangan ilmiy yutuqlar bilan qadimgi yunon, hind va fors ilmiy an’analari o‘rtasidagi aloqalar o‘rganildi. Bu yondashuv ilmiy bilimlarning bir madaniyat doirasida shakllanib qolmasdan, turli xalqlarning o‘zaro hamkorligi orqali rivojlanganini tushuntirishga xizmat qildi.

Tizimli yondashuv islom sivilizatsiyasining ilm-fan, ta’lim, me’morchilik, adabiyot, falsafa va ma’naviyat kabi yo‘nalishlarini o‘zaro bog‘liq holda tahlil qilish imkonini berdi. Chunki sivilizatsiyaning rivojlanishi faqat bir sohadagi yutuqlar bilan emas, balki ijtimoiy institutlar, iqtisodiy munosabatlar, ta’lim tizimi va madaniy almashinuvlarning o‘zaro ta’siri bilan belgilanadi.

Tadqiqotning axborot bazasini UNESCO tomonidan nashr etilgan Markaziy Osiyo sivilizatsiyalari tarixiga oid ilmiy materiallar, tarixiy manbalar va islom sivilizatsiyasi haqidagi ensiklopedik ma’lumotlar tashkil etdi. Xususan, Markaziy Osiyoning VIII–XV asrlardagi tarixiy, ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy taraqqiyotiga bag‘ishlangan tadqiqotlar muhim manba sifatida o‘rganildi.

Shuni ta’kidlash lozimki, mazkur maqola tarixiy va nazariy manbalarni tahlil qilishga asoslangan. Unda mustaqil statistik so‘rov yoki tajriba o‘tkazilmagan. Shu sababli natijalar tarixiy ma’lumotlarni tizimlashtirish va ularning ilmiy mazmunini umumlashtirish asosida shakllantirildi.

3.1. Islom sivilizatsiyasining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari

Islom sivilizatsiyasining shakllanishi VII asrda Arabiston yarimorolida boshlangan. Islom dini yangi diniy va axloqiy qarashlarni shakllantirish bilan birga, turli qabilalar va jamoalar o‘rtasidagi ijtimoiy munosabatlarning o‘zgarishiga ham ta’sir ko‘rsatdi. Keyingi davrlarda musulmon davlatlari hududining kengayishi natijasida turli xalqlar, tillar va madaniy an’analar o‘zaro aloqaga kirishdi.

VIII asrdan boshlab musulmon dunyosida ilmiy bilimlarni to‘plash, tarjima qilish va rivojlantirish jarayoni faollashdi. Ayniqsa, Abbosiylar davrida Bag‘dod yirik siyosiy va ilmiy markazga aylandi. Turli mamlakatlardan olimlar va tarjimonlar ushbu shaharga kelib, ilmiy faoliyat bilan shug‘ullandilar. Yunon falsafasi, matematika, astronomiya va tibbiyotga oid asarlar arab tiliga tarjima qilindi.

Tarjima faoliyati mavjud bilimlarni oddiy takrorlash bilan cheklanmagan. Olimlar o‘rganilgan manbalarni tahlil qilib, ularni to‘ldirgan va yangi nazariy xulosalar ishlab chiqqanlar. Shu tariqa ilmiy tafakkurning rivojlanishi uchun muhim sharoit yaratildi.

IX–XII asrlarda musulmon dunyosining ko‘plab hududlarida matematika, tibbiyot, falsafa, geografiya va tabiiy fanlar taraqqiy etdi. Ilmiy markazlar turli mintaqalarda shakllanib, ilmiy bilimlar keng geografik hudud bo‘ylab tarqaldi. Markaziy Osiyo ham ushbu jarayonning muhim markazlaridan biriga aylandi.

Keyingi asrlarda siyosiy vaziyatlar, davlatlar o‘rtasidagi munosabatlar va iqtisodiy o‘zgarishlarga qaramasdan, musulmon jamiyatlarida ilmiy va madaniy faoliyat davom etdi. XIV–

XV asrlarda Samarqand va Hirot kabi shaharlarda astronomiya, matematika, tarix, adabiyot va me'morchilik rivojlandi.

Demak, islom sivilizatsiyasi bir vaqtning o'zida barcha hududlarda bir xil shaklda rivojlanmagan. Uning taraqqiyoti turli mintaqalardagi siyosiy, iqtisodiy va madaniy sharoitlarga bog'liq bo'lgan murakkab tarixiy jarayon hisoblanadi.

3.2. Islom sivilizatsiyasida ilm-fan va ta'limning rivojlanishi

Islom sivilizatsiyasining muhim xususiyatlaridan biri ilmiy bilimlarni rivojlantirish va ta'lim muassasalarini shakllantirishga katta e'tibor qaratilganidir. Musulmon dunyosining yirik shaharlarida kutubxonalar, madrasalar, ilmiy majlislar va ayrim hududlarda shifoxonalar faoliyat ko'rsatgan. Bunday muassasalar bilimlarni saqlash, tarqatish va yangi ilmiy izlanishlarni amalga oshirishda muhim rol o'ynagan.

Matematika sohasida Muhammad al-Xorazmiy alohida o'rin egallaydi. Uning algebra va hisoblash usullariga oid ishlari matematik tafakkur rivojiga katta ta'sir ko'rsatgan. "Algebra" atamasi uning "Al-kitob al-muxtasar fi hisob al-jabr val-muqobala" asari nomidagi "al-jabr" so'zi bilan bog'liq. Al-Xorazmiy merosi keyinchalik boshqa tillarga tarjima qilinib, matematik bilimlarning keng tarqalishiga yordam bergan.

Astronomiya sohasida Ahmad al-Farg'oniy osmon jismlarining harakati, astronomik kuzatishlar va Yer haqidagi ilmiy qarashlarning rivojiga hissa qo'shgan. Uning astronomiyaga oid asarlari Sharq va Yevropada tanilgan. Astronomik bilimlar vaqtni aniqlash, taqvim tuzish, geografik tasavvurlarni kengaytirish va boshqa amaliy ehtiyojlar uchun ham muhim bo'lgan.

Tibbiyot sohasida Abu Ali ibn Sino katta shuhrat qozongan. Uning "Tib qonunlari" asari tibbiy bilimlarni tizimlashtirgan muhim ilmiy asarlardan biri hisoblanadi. Unda inson organizmi, kasalliklar, tashxis va davolash masalalari o'sha davr ilmiy qarashlari asosida yoritilgan. Ushbu asar uzoq vaqt davomida turli mamlakatlarda tibbiy ta'lim uchun foydalanilgan.

Abu Rayhon Beruniy esa astronomiya, matematika, geografiya, mineralogiya va tarix kabi ko'plab sohalarda izlanishlar olib borgan. Uning ilmiy yondashuvida kuzatish, hisoblash, taqqoslash va dalillarga tayanish muhim o'rin tutgan. Beruniy turli xalqlarning urf-odatlari, diniy qarashlari va ilmiy bilimlarini o'rganishga ham katta e'tibor bergan.

Falsafa va mantiq sohasida Abu Nasr Forobiy ilmiy merosi bilan ajralib turadi. U inson tafakkuri, bilim, axloq, siyosat va jamiyat masalalarini tahlil qilgan. Uning asarlari Sharq falsafiy tafakkurining rivojlanishiga ta'sir ko'rsatgan.

Mazkur allomalarning ilmiy faoliyati islom sivilizatsiyasida bilimlar turli sohalarda rivojlanganini ko'rsatadi. Ularning yutuqlari nafaqat o'z davri uchun, balki keyingi asrlardagi ilmiy taraqqiyot uchun ham muhim ahamiyat kasb etgan.

3.3. Markaziy Osiyoning islom sivilizatsiyasidagi o'rni

Markaziy Osiyo qadimdan Sharq va G'arbni bog'lab turgan muhim tarixiy hudud hisoblangan. Buyuk ipak yo'li orqali savdo-sotiq bilan bir qatorda, ilmiy bilimlar, diniy qarashlar, san'at va hunarmandchilik namunalari ham tarqalgan. Islom dini ushbu hududga kirib kelganidan keyin mahalliy madaniy an'analar bilan o'zaro ta'sirlashib, mintaqaning tarixiy taraqqiyotiga sezilarli ta'sir ko'rsatgan.

Buxoro, Samarqand, Termiz, Xorazm va boshqa shaharlarda ilmiy hamda ma’naviy hayot rivojlangan. Ushbu markazlarda diniy ilmlar bilan bir qatorda matematika, astronomiya, tibbiyot, tarix, adabiyot va falsafa kabi yo‘nalishlarda ham izlanishlar olib borilgan.

Hadisshunoslik sohasida Imom Buxoriy va Imom Termiziy alohida o‘rin egallaydi. Imom Buxoriyning “Al-jome’ as-sahih” asari islom olamida hadis ilmining eng muhim manbalaridan biri sifatida e’tirof etiladi. Imom Termiziy ham hadislarni to‘plash, tasniflash va ularning ishonchliligini o‘rganish sohasida katta meros qoldirgan.

Islom aqidasi va kalom ilmi rivojida Abu Mansur Moturidiy muhim o‘rin tutadi. Uning ilmiy merosi diniy masalalarni aqliy dalillar va mantiqiy mulohazalar asosida tushuntirish an’analarining shakllanishiga ta’sir ko‘rsatgan.

Fiqh, ya’ni islom huquqi sohasida Burhoniddin Marg‘inoniy tomonidan yozilgan “Al-Hidoya” asari mashhur manbalardan biridir. Ushbu asar musulmon huquqiy tafakkurining rivojlanishida muhim o‘rin egallab, uzoq vaqt davomida turli hududlarda o‘rganilgan.

Shunday qilib, Markaziy Osiyo islom sivilizatsiyasining chekka hududi emas, balki uning ilmiy va ma’naviy taraqqiyotiga katta hissa qo‘shgan muhim markazlaridan biri bo‘lgan.

3.4. Islom sivilizatsiyasining jahon madaniyati va ilm-faniga ta’siri

Islom sivilizatsiyasining jahon taraqqiyotiga ta’siri bir necha yo‘nalishda namoyon bo‘ladi. Birinchidan, musulmon olimlari qadimgi yunon, hind va fors ilmiy merosini saqlash, tarjima qilish va rivojlantirishda katta rol o‘ynaganlar. Ikkinchidan, ular mavjud ilmiy bilimlarni yangi kuzatishlar, hisob-kitoblar va nazariy qarashlar bilan boyitganlar. Uchinchidan, ilmiy asarlarning turli tillarga tarjima qilinishi natijasida bilimlar boshqa mintaqalarga ham tarqalgan.

Matematika sohasida algebra va hisoblash usullarining rivojlanishi keyingi davrlardagi ilmiy izlanishlar uchun muhim asos bo‘ldi. Astronomik kuzatishlar esa osmon jismlarining harakati, vaqtni aniqlash va geografik bilimlarning kengayishiga xizmat qildi.

Tibbiyot sohasidagi ilmiy asarlar kasalliklarni tasniflash, davolash usullarini tavsiflash va tibbiy bilimlarni tizimlashtirishda muhim rol o‘ynadi. Falsafa va mantiq sohasidagi tadqiqotlar esa inson tafakkuri, bilish jarayoni, axloq va jamiyat haqidagi qarashlarning rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatdi.

Me’morchilik va san’at sohalarida masjidlar, madrasalar, maqbaralar, saroylar, bezak san’ati, xattotlik va kulolchilik yuksak darajada rivojlandi. Samarqand, Buxoro, Xiva, Qohira, Damashq va boshqa shaharlardagi tarixiy obidalar ushbu madaniy merosning yorqin namunasidir.

Islom sivilizatsiyasi turli xalqlar o‘rtasidagi madaniy almashinuvning rivojlanishiga ham katta ta’sir ko‘rsatdi. Savdo yo‘llari, ilmiy safarlar, tarjima faoliyati va ta’lim muassasalari orqali turli hududlar o‘rtasida bilimlar almashinuvi yuz berdi. Markaziy Osiyo bu jarayonda Sharq va G‘arbni bog‘lovchi muhim ko‘prik vazifasini bajardi.

Shu bilan birga, islom sivilizatsiyasining jahon taraqqiyotiga qo‘shgan hissasini baholashda tarixiy jarayonlarning murakkabligini hisobga olish zarur. Ilmiy yutuqlar birgina xalq yoki hudud faoliyatining natijasi emas, balki ko‘plab xalqlarning uzoq muddatli hamkorligi va bilimlar almashinuvi mahsuli hisoblanadi.

4. Muhokama

Tadqiqot natijalari islom sivilizatsiyasining rivojlanishi ko‘p omilli tarixiy jarayon bo‘lganini ko‘rsatadi. Uning taraqqiyotida diniy qarashlar bilan bir qatorda, siyosiy barqarorlik, iqtisodiy

rivojlanish, savdo aloqalari, shahar madaniyati va ilmiy muassasalarning faoliyati muhim rol o‘ynagan.

Birinchi muhim jihat — ilmiy bilimlarning turli madaniyatlar o‘rtasidagi aloqalar orqali rivojlanganidir. Musulmon olimlari qadimgi yunon, hind va fors manbalaridan foydalanib, ularni tahlil qilgan va o‘z tadqiqotlari bilan boyitganlar. Bu holat ilm-fanning uzluksizligi va xalqaro hamkorlikning tarixiy ahamiyatini ko‘rsatadi. Shu sababli islom sivilizatsiyasini faqat bir hudud yoki bir xalq doirasida tushuntirish to‘g‘ri bo‘lmaydi.

Ikkinchi muhim jihat — Markaziy Osiyoning ilmiy va madaniy taraqqiyotdagi o‘rnidir. Mintaqada yetishib chiqqan allomalar diniy ilmlar bilan bir qatorda tabiiy fanlar, tibbiyot, matematika va falsafada ham katta natijalarga erishganlar. Ularning merosi bugungi kunda ham ilmiy izlanishlar, ta’lim va ma’naviy tarbiya uchun muhim manba hisoblanadi.

Uchinchi jihat — ilmiy merosni o‘rganishda tarixiy yondashuvning zarurligidir. O‘rta asrlardagi ilmiy yutuqlarni zamonaviy fan mezonlari bilan baholashda o‘sha davrning bilim darajasi, mavjud texnologiyalar va ijtimoiy sharoitlarni hisobga olish lozim. Shuningdek, tarixiy shaxslarning hissasini bo‘rttirmasdan, ishonchli manbalar asosida yoritish ilmiy xolislikning muhim shartidir.

To‘rtinchi jihat — islom sivilizatsiyasining madaniyatlararo muloqotdagi ahamiyatidir. Tarjima, savdo, sayohat va ta’lim orqali turli xalqlarning bilimlari bir-birini boyitgan. Ushbu tarixiy tajriba zamonaviy dunyoda ham ilmiy hamkorlik, madaniy xilma-xillikni hurmat qilish va o‘zaro tushunishni rivojlantirish uchun muhim saboq bo‘lib xizmat qiladi.

Umuman olganda, islom sivilizatsiyasi tarixini o‘rganish nafaqat o‘tmishni anglash, balki bugungi ilmiy va madaniy taraqqiyotning tarixiy ildizlarini tushunish imkonini ham beradi.

Xulosa

Islom sivilizatsiyasi insoniyat tarixida muhim o‘rin egallagan, turli xalqlarning ilmiy, madaniy va ma’naviy merosini o‘zida mujassam etgan keng tarixiy hodisadir. Uning shakllanishi VII asrda boshlangan bo‘lsa-da, keyingi asrlarda musulmon dunyosining turli hududlarida ilm-fan, ta’lim, falsafa, tibbiyot, matematika, astronomiya, adabiyot va me’morchilik jadal rivojlandi.

Markaziy Osiyo ushbu jarayonda muhim o‘rin tutgan. Muhammad al-Xorazmiy, Ahmad al-Farg‘oniy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Abu Nasr Forobiy, Imom Buxoriy, Imom Termiziy va boshqa allomalar ilm-fan hamda ma’naviyat rivojiga katta hissa qo‘shganlar. Ularning asarlari va ilmiy qarashlari jahon madaniy merosining muhim tarkibiy qismini tashkil etadi.

Tadqiqot asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

Birinchidan, islom sivilizatsiyasi diniy, ilmiy, madaniy va ijtimoiy jarayonlarning o‘zaro ta’siri natijasida shakllangan murakkab tarixiy hodisadir.

Ikkinchidan, musulmon olimlarining matematika, tibbiyot, astronomiya va falsafa sohalaridagi yutuqlari jahon ilm-fani rivojiga sezilarli ta’sir ko‘rsatgan.

Uchinchidan, Markaziy Osiyo islom sivilizatsiyasining muhim ilmiy va ma’naviy markazlaridan biri bo‘lib, uning tarixiy merosi bugungi kunda ham katta ahamiyatga ega.

To‘rtinchidan, islom sivilizatsiyasini chuqur o‘rganish uchun tarixiy manbalarni tadqiq etish, ilmiy merosni raqamlashtirish, yoshlarning tarixiy bilimlarini oshirish va xalqaro ilmiy hamkorlikni rivojlantirish zarur.

Xulosa qilib aytganda, islom sivilizatsiyasining ilmiy va madaniy merosi insoniyatning umumiy boyligi hisoblanadi. Uni xolis va ilmiy asosda o‘rganish tarixiy xotirani mustahkamlash, madaniy xilma-xillikni qadrlash va kelajak avlodlarda ilmga hurmat tuyg‘usini shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. UNESCO. Markaziy Osiyo sivilizatsiyalari tarixi. IV jild: Yutuqlar davri, milodiy 750-yildan XV asr oxirigacha. I qism: Tarixiy, ijtimoiy va iqtisodiy sharoitlar. Parij: UNESCO nashriyoti, 1998.
2. UNESCO. Markaziy Osiyo sivilizatsiyalari tarixi. IV jild: Yutuqlar davri, milodiy 750-yildan XV asr oxirigacha. II qism: Erishilgan yutuqlar. Parij: UNESCO nashriyoti, 2000.
3. Gutas, D. Yunon tafakkuri va arab madaniyati: Bag‘dod va ilk Abbosiylar jamiyatida yunon-arab tarjima harakati. London: Routledge nashriyoti, 1998.
4. Saliba, G. Islom ilm-fani va Yevropa Uyg‘onish davrining shakllanishi. Kembrij, Massachusets: MIT nashriyoti, 2007.
5. Kennedy, H. Payg‘ambar va xalifaliklar davri: VI–XI asrlarda Yaqin Sharq islom dunyosi. London: Routledge nashriyoti.